

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Kunnskaps- og integreringsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref
2020/4655

Vår ref
21/14-

Dato
15. januar 2021

Representantforslag nr 8:81 S (2020-2021) om å sikre tradisjons- og håndverksfag som bærere av norsk kulturarv

Det er viktig at tradisjons- og håndverksfag, som bærere av norsk kulturarv, får varige og robuste rammebetingelser. Fagene skal bidra til at vi har den kompetansen som skal til for å kunne ivareta og forvalte kulturarven på en forsvarlig måte.

Norge har sluttet seg til Unescos konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Norsk håndverksinstitutt (NHI) ved Maihaugen på Lillehammer har en viktig rolle i oppfølgingen av UNESCO konvensjonen i forhold til tradisjonshåndverk. De har blant annet ansvar for å administrere håndverksregisteret og sekretariatet for små og verneverdige fag. Sekretariatet for små og verneverdige fag har som sin oppgave å gi råd til utdanningsmyndighetene om hvilke fag som bør vurderes som verneverdige, ha oversikt over aktuelle lærebedrifter og å gi informasjon til elever og allmenheten om utdanningsmulighetene innen disse fagene.

Det er mange små tradisjonshåndverksfag i tilbudsstrukturen for videregående opplæring. De fleste tradisjonshåndverksfagene er i utdanningsprogrammet håndverk, design og produktutvikling. Dette utdanningsprogrammet fører fram til 47 ulike yrker og kompetanser. 41 fag er definert som verneverdige og kvalifiserer for ekstra lærlingtilskudd. Felles for fagene er at det er få utøvere, det er behov for et begrenset, men stabilt antall nye lærlinger. Fagene bruker tradisjonelle metoder og materialer og utøvelsen er i stor grad baseres på videreføring av tradisjonelt håndverk.

Fylkeskommunene har ansvar for dimensjonering av tilbudene i videregående opplæring. De verneverdige fagenes egenart som f.eks. bruk av metoder og materialer, geografisk tilknytning, eksisterende fagmiljøer etc. avgjør hvor og hvordan opplæringen organiseres. Noen fag følger 2+2-modellen, andre er organisert som særløp og andre igjen som rene

skoleløp. Dette gir utfordringer både knyttet til rekruttering, dimensjonering og fylkeskommunenes mulighet til å tilby relevant opplæring rettet mot alle fagene. Noen fag er derfor organisert som landsdekkende tilbud eller landslinjer. Friskolene er også viktige opplæringsaktører innen tradisjonshåndverk. Samtidig er det eksempler på at noen fag tilbys både ved en landslinje og i friskole, som eksempel smedfaget som tilbys både ved Hjerleid og ved Odda videregående skole. Dette viser at tradisjonshåndverksfagene har ulik egenart, er organisert på mange ulike måter og at aktørbildet er komplekst og til dels uoversiktlig.

I perioden fra 2014 til 2016 gjennomgikk Utdanningsdirektoratet tilbudsstrukturen sammen med partene i arbeidslivet. Direktoratet nedsatte yrkesfaglige utvalg i tillegg til de faglige rådene for alle utdanningsprogrammene. Flere råd og utvalg pekte på utfordringer ved små fag, dimensjonering av små Vg2-tilbud eller behov for utstyr og teknologi, og argumenterte for å opprette kompetansesentre for å kunne ivareta identifiserte behov. Forslagene om regionale kompetansesentre var imidlertid mindre klare rundt sentrenes utforming. Det er derfor behov for en tydeligere presisering av målgrupper, egenskaper ved fagene som skal inngå, ansvarsfordeling, hvilke oppgaver sentrene kan ha, samt forhold rundt eierskap og styring. For de små verneverdige fagene anbefalte det yrkesfaglige utvalget for immateriell kulturarv og verneverdige fag, regionale kompetansesentre som et av de viktigste tiltakene for disse fagene. Det handlet spesielt om tiltak og virkemidler for å bidra til en bedre koordinering og et mer forutsigbart opplæringstilbud.

Lied-utvalget drøftet også problemstillinger knyttet til små og verneverdige fag i sin utredning. Liedutvalget (NOU 2019: 25) anbefalte at det nedsettes et forprosjekt om kompetansesentre som skal stimulere og tilrettelegge for samarbeid om regionale kompetansesentre mellom fylkeskommunene og bransjene. Utvalget mente det kan være behov for å definere regionale kompetansesentre som har et særskilt ansvar for opplæring i små fag og utstyrstunge fag på Vg2.

Arbeidet med små og verneverdige fag er ikke bare et spørsmål om rekruttering, men også et spørsmål om verdsetting i arbeidslivet og utfordringer med å kunne leve av yrket. Det er derfor viktig å se forvaltningen av kulturminner og kulturliv i sammenheng med yrkesfaglig opplæring i verneverdige tradisjonshåndverksfag.

Utdanningsdirektoratet iverksatte i 2008 en undersøkelse¹ av de små og verneverdige fagene. En av hovedkonklusjonene i rapporten er at utøverne er få, det er små virksomheter og at de møter betydelig konkurranse fra industri, import og hobbyhåndverkere, samt at det er vanskelig å få jobb i fagene. Eksisterende utøvere mister næringsgrunnlag og nye klarer ikke å etablere virksomhet. Markedet alene vil ikke kunne ivareta de gamle tradisjonene i det omfanget som samfunnet og vernemyndighetene ønsker. Rapporten konkluderer med at utdanningssektoren ikke alene kan ta ansvaret for vern av denne delen av den immaterielle kulturarven. Spesielt kultur – og næringsmyndigheter må ta sin del av ansvaret. På bakgrunn av rapporten, anbefalte direktoratet blant annet å etablere et samarbeid mellom KD og Kulturdepartementet om videreutvikling av tilbudet for små og verneverdige fag, samt

¹ Econ Pöyry 2009 - Små håndverksfag

vurdering av virkemidlene. Et resultat av et slikt interdepartementalt samarbeid er etableringen av bachelorutdanningen i tradisjonelt bygghåndverk ved NTNU i Trondheim. Studiet er tilpasset personer med fagbrev som ønsker å spesialisere seg innen bygningsvern. Studiet er etablert på bakgrunn av kompetansebehov beskrevet av kultur- og bygningsvernsmyndighetene. Opplæringen er samlingsbasert og foregår på ulike læringsarenaer som museer som andre som har ansvar for bygningsvern.

Eksemplet viser også at vi må se tilbudene i et livslangt- læringsperspektiv og å ta i bruk alle nivåene i utdanningssystemet. Ikke minst kan fagskolene være egnet som etter- og videreutdanningsaktør for spesialisering innen små fag. I Meld. St. 14 (2019 – 2020) Kompetansereformen Lære hele livet, var et av tiltakene å tillate fagskoler å tilby kortere tilbud og å fjerne begrensningen på 30 studiepoeng i minstelengde på fagskoleutdanningene, slik at fagskolene får anledning til å lage kortere tilbud som arbeidslivet etterspør. Det kan være enklere for utøvere i eksisterende håndverksfag å skape seg et levebrød ved å spesialisere seg innenfor et verneverdig fag.

Som vist er problemstillingene for små og verneverdige fag svært sammensatte med hensyn til innhold, struktur og organisering. Aktørbildet er også mangfoldig. Jeg har som ambisjon at disse fagene skal få varige og robuste rammebetingelser. Dette vil jeg komme tilbake til i melding til Stortinget om videregående opplæring denne våren. Der vil det også være naturlig å drøfte friskolenes plass i arbeidet med små og verneverdige håndverksfag.

Med hilsen

Guri Melby